

Доц. др Тања КЕСИЋ,
Криминалистичко-полицијска академија, Београд*

Коментар Законика о кривичном поступку

(према Законнику из 2011. године са изменама и допунама из 2011. године)

аутори: П. Г. Илић, М. Мајић, С. Бељански и А. Трешњев

У Београду је, у фебруару ове године, у издању ЈП „Службени гласник“ објављен *Коментар Законика о кривичном поступку – према Законнику из 2011. године са изменама и допунама из 2011. године*, аутора Илић, П. Г., Мајић, М., Бељански, С. и Трешњев, А. (Београд, 2012). У питању је опсежно дело у којем се, доктринарним и практичним приступом, кроз представљање домаће судске праксе и праксе Европског суда за људска права анализирају нова законска решења предвиђена за кривичну процедуру.

Имајући у виду јасно изражене захтеве за реформом кривично-процесног законодавства, који су резултат суочавања државе са изазовима нових облика криминалитета (нпр. организованим криминалитетом, ратним злочинима, корупцијом, трговином људима, високотехнолошким криминалитетом и другим тешких кривичних делима), као и чињенице да је Република Србија ратификовала бројне међународне конвенције према којима је преузела обавезе усаглашавања домаће законске регулативе са међународним стандардима, пред законодавца је стављен задатак израде новог, модерног кривичнопроцесног законика.

Процес израде новог Законика о кривичном поступку отпочео је 15. септембра 2008. године, када је образована радна група са задатком да изради Нацрт Законика о кривичном поступку који би требало да садржи нове правне институте, као што су тужилачка истрага, споразум о признању кривице, ефикасне редовне и ванредне правне лекове и др., у циљу унапређења ефикасности кривичног поступка, заштите људских права и омогућавања суђења у разумном року.¹ Рад на Нацрту Законика о кривичном поступку трајао је две године, након чега је током два месеца Нацрт био предмет јавне расправе.

О Нацрту је затражено мишљење експерата Савета Европе и Канцеларије ОЕБС за демократске институције и људска права. Дирекција за сарадњу у оквиру Генералне дирекције за сарадњу и правна питања Савета Европе оценила је Нацрт као савремени законик чије одредбе не изазивају никакве суштинске проблеме у вези с поштовањем европских

* E-mail: tanja.kesic@gmail.com

¹ Решење Министарства правде Републике Србије о образовању радне групе за израду новог Законика о кривичном поступку.

стандарда, а поједине сугестије су уграђене у текст Нацрта Законика о кривичном поступку.² Након тога, Народна скупштина Републике Србије, на седници одржаној 26. септембра 2011. године, усвојила је *Законик о кривичном поступку*, који је ступио на правну снагу осам дана од дана објављивања у „Службеном гласнику РС“.³ Примена овог *Законика* почела је 15. јануара 2012. године у поступцима за кривична дела организованог криминала и ратних злочина, која се воде пред посебним одељењима надлежног суда. Првобитно је било дефинисано да ће се нови *Законик* примењивати у осталим поступцима од 15. јануара 2013. године, али је његова примена одложена до 1. октобра 2013. године.⁴

Коментар Законика о кривичном поступку садржи, поред одредаба *Законика*, преглед аутора појединих делова, списак скраћеница, закона и других општих аката коришћених у *Коментару*, библиографију и регистар појмова.

Законик о кривичном поступку чине три основна дела: *Општи део* (први део), *Ток поступка* (други део) и *Посебни поступци* (трећи део).

Општи део обухвата првих XIV глава, које садрже излагања о основним одредбама *Законика*; судској надлежности; изузећу; јавном тужиоцу; оштећеном, оштећеном као тужиоцу и приватном тужиоцу; окривљеном и браниоцу; доказима; мерама за обезбеђење присуства окривљеног и за несметано вођење кривичног поступка; роковима; поднесцима и записницима; достављању писмена и разматрању списка; имовинскоправном захтеву; трошковима поступка, и доношењу, саопштавању и извршењу одлука.

Квалитативне измене учињене су у оквиру основних одредаба, којима је придодата одредба о значењу законских израза, што представља логично решење с обзиром да садржи појмовно одређење основних института и даје појашњења неопходна за примену *Законика*. Најзначајнија новина изражена је кроз одредбу којом се мења улога суда у доказивању чињеница, односно изостављање начела материјалне истине. Уместо тога прописано је да је терет доказивања оптужбе на тужиоцу, те да суд доказе изводи на предлог странака, уз право да интервенише само изузетно у циљу свестраног расправљања предмета доказивања.

² Бељански, С., Илић, П. Г. и Мајић, М., *Законик о кривичном поступку са предговором*, треће издање, ЈП „Службени гласник“, Београд, 2011, стр. 11.

³ Службени гласник РС, бр. 72/2011. Накнадне измене и допуне *Законика о кривичном поступку*, објављене у Службеном гласнику РС, бр. 101/2011, садржавале су одредбу према којој се истрага за кривична дела за која је посебним законом одређено да поступају јавна тужилаштва посебне надлежности, која је на дан ступања на снагу новог закона у току, има довршити према одредбама закона који су важили до дана ступања на снагу овог закона. Такође, предвиђено је да *Законик* ступа на правну снагу 15. јануара 2012. године.

⁴ Службени гласник РС, бр. 121/2012.

Новим *Закоником* суштински је измењена улога јавног тужиоца, будући да је његова надлежност проширена на спровођење истраге. Уведен је и потпуно нови вид функционалне надлежности у предистражном и истражном поступку, односно судија за претходни поступак. Основна улога судије за претходни поступак исцрпљује се у заштити људских права и слобода, будући да је овлашћен на одобравање, односно контролу законитости предузимања појединих доказних радњи и мера за обезбеђење присуства осумњиченог. Осумњиченом и браниоцу призната су значајна права, као што је прикупљање доказа и других материјала током истраге, проширено је подручје обавезне одбране и др.

За разлику од досадашњег законског уређења које је у посебној глави садржало одредбе о радњама доказивања, у новом *Законику* начињен је одређени термилошки и системски искорак. Посебна глава (VII) носи назив Докази, а састоји се од три одељка, од којих први уређује поједина питања начелног карактера, други је посвећен доказним радњама, а трећи одељак се односи на посебне доказне радње. Новитет представља уређивање доказивања исправом и узимање узорака (биометријских, биолошког порекла и узорака за форензичко-генетичку анализу). У оквиру посебних доказних радњи предвиђене су следеће: тајни надзор комуникације; тајно праћење и снимање; симуловани послови; рачунарско претраживање података; контролисана испорука и прикривени испитник.

Када је реч о мерама за обезбеђење присуства окривљеног и несметано вођење кривичног поступка, уместо досадашњих пет законодавац прописује седам засебних мера. Потпуну новину представља једино увођење мере забране напуштања стана („кућни притвор“), која је замишљена као алтернатива притвору. Другом изменом из мере забране напуштања боравишта издвојена је мера забране прилажења, састајања и комуницирања са одређеним лицем.

Други део, под називом *Ток поступка* (од XV до XIX главе), обухвата неколико целина: предистражни поступак, истрагу, оптужење, припреме главног претреса, главни претрес, објављивање првостепене пресуде и поступак по редовним и ванредним правним лековима. Најзначајније измене у односу на досадашња законска решења односе се на промену назива преткривичног поступка, који је сада замењен предистражним поступком, а који заједно са истрагом представља тужилачки део поступка. Моментом потврђивања оптужнице поступак из тужилачке прелази у судску фазу. Резултат ових промена није само термилошке природе, већ суштинске, с обзиром да су границе истражног поступка проширене на уштрб граница предистражног поступка. Према новом решењу, истрага почиње доношењем наредбе о спровођењу истраге од стране јавног тужиоца, која се поклапа с предузимањем прве доказне радње од стране јавног тужиоца или полиције, односно пре или непосредно после предузимања прве

доказне радње, с тим да се наредба мора донети најкасније у року од 30 дана од дана када је полиција обавестила јавног тужиоца о предузимању прве доказне радње.

Следствено томе, дошло је до промена у полицијским овлашћењима у корист јавног тужиоца. Полиција је овлашћена на предузимање оперативно-тактичких мера и радњи, саслушања осумњиченог, као и неких других доказних радњи, хапшење осумњиченог и подношење кривичне пријаве, док је саслушање ухапшеног, одређивање мере задржавања, сада у искључивој надлежности јавног тужиоца.

Истрага, којом руководи јавни тужилац, сада се може водити и против непознатог учиниоца када постоје основи сумње да је учињено кривично дело. У истрази осумњиченом и браниоцу омогућено је самостално прикупљање доказа и материјала.

Посебан значај новог *Законика* огледа се у прописивању широких могућности за склапање споразума између јавног тужиоца и окривљеног. Законодавац је предвидео три споразума: споразум о признању кривичног дела, споразум о сведочењу окривљеног и осуђеног (окривљени/осуђени сарадник). Последња два споразума регулишу материју која је до сада била позната под називом сведок сарадник.

Поред већ поменутих измена, *Законик* садржи и многе друге, међу којима ћемо издвојити следеће: одржавање припремног рочишта; увођење уводног излагања, која су замишљена као посебна фаза главног претреса пре почетка доказног поступка; унакрсно испитивање; изостанак образложења у пресуди или састављање делимичног образложења и др.

У оквиру излагања које се односи на поступак по правним лековима, законодавац је предвидео три редовна (жалба на првостепену и другостепену пресуду и жалба на решење) и два ванредна правна лека (захтев за понављање кривичног поступка и захтев за заштиту законитости). Извесне новине су унете у одредбе о року за улагање жалбе (15 дана, уз могућност продужења рока за још 15 дана, на захтев странака у нарочито сложеним случајевима); проширен је круг апсолутно битних повреда одредаба кривичног поступка; о току жалбеног поступка; о праву оштећеног да изјави жалбу не само због одлуке о трошковима кривичног поступка, већ и због одлуке о имовинскоправном захтеву и др. Код ванредних правних лекова вредна је помена измена којом су из поглавља о понављању кривичног поступка изостављене основне одредбе о тзв. неправом понављању кривичног поступка и сврстане у посебне поступке за преиначење правоснажне пресуде и за ублажавање казне осуђеном сараднику, као и поступци за изрицање јединствене казне. Такође, предвиђено је да се захтев за заштиту законитости може поднети и против правоснажних одлука јавног тужиоца. Проширен је круг титулара на изјављивање овог ванредног правног лека, с обзиром да

га може поднети, осим републичког јавног тужиоца, окривљени и његов бранилац, а предвиђен је и већи број разлога због којих се може изјавити захтев за заштиту законитости.

Трећи део *Законика* о кривичном поступку посвећен је посебним поступцима (*Посебни поступци* од XX до XXVI главе, с тим да се последња глава *Законика*, XXVII односи на прелазне и завршне одредбе). Поред већ постојећих решења, законодавац уводи и неке значајне новине, као што су: позиционирање скраћеног кривичног поступка у трећи део *Законика* (у којем се одлучује о кривичним делима са запрећеном новчаном казном или казном затвора до осам година); поступак за изрицање мера безбедности; поступак за одузимање имовинске користи; поступци за преиначење правоснажне пресуде; поступак за остваривање права осуђеног (условни отпуст, рехабилитација и поступак за престанак мера безбедности и правних последица осуде); поступак за остваривање права лица неосновано лишеног слободе или неосновано осуђеног и поступци за издавање потернице или објаве (потерница се може издати за окривљеним против кога је покренут кривични поступак због кривичног дела за које се гони по службеној дужности, ако је у бекству, под условом да постоји наредба за његово довођење или решење о одређивању притвора).

Претходно излагање представља само сумаран преглед новог *Законика* о кривичном поступку, којим смо желели да укажемо на његове најзначајније карактеристике и новитете. Извесно је да се *Закоником* успоставља један потпуно нов модел кривичног поступка који има карактеристике готово чистог англоамеричког акузаторског процесног система. Утолико је *Коментар Законика о кривичном поступку* незаобилазно штиво за правилно разумевање и примену овог прописа. Аутори *Коментара* у образлагању одредаба *Законика* имплементирали су постојећа, домаћа и страна, доктринарна објашњења, најзначајнија међународна документа, али и судску праксу. Од немерљивог значаја за разумевање појединих одредаба *Законика* је и пракса Европског суда за људска права, коју су аутори анализирали и користили као упориште за поједина законска решења.

Коментар Законика писан је јасним и разумљивим стилем, који краси систематично и логично представљање кривичнопроцесних института. С друге стране, објављивањем *Коментара Законика о кривичном поступку* након годину дана од почетка његове примене у поступцима у којима поступају тужилаштва посебне надлежности, а неколико месеци пре опште примене *Законика*, стварају се предуслови за благовремено отклањање евентуалних недоумица у примени одредаба новог кривичнопроцесног закона.